

**Микола Амосов –
хірург,
науковець, письменник**

06.12.13 - 12.12.02.

Якби можна почати жити спочатку – я вибрав би те ж саме: хірургію і на додаток – мудрування над «вічними питаннями» філософії: істина, розум, людина, суспільство, майбутнє людства

М. М. Амосов

Коли на електростанції в Архангельську трапилася аварія, раптово спалахнули всі лампочки, почувся наростаючий шум, машиніст крикнув: «Зараз вирубить!».

Тут же світло згасло, в непроглядній пітьмі заревіли запобіжні клапани, іскри, дим і пар заповнили приміщення. Молоді робітники кинулися геть, і тільки новоспечений начальник зміни Микола Амосов блукав у темряві, намагаючись щось зробити до приходу старших майстрів.

Згадуючи це своє перше випробування на міцність, академік-хірург Микола Михайлович Амосов казав: **«Якщо порівняти з кровотечею під час операції на серці, така аварія – дитяча забава».**

Микола Михайлович Амосов народився 6 грудня 1913 року в селі Вільхове, нині М'якінський район Вологодської області, в сім'ї службовця. Початкову школу закінчив у рідному селі. З 1926 року навчався в школі «другого ступеню» (Череповецька середня школа № 1) та лісомеханічному технікумі в Череповці.

Шлях Миколи Амосова в медицину не назвеш легким. Майбутній хірург був сином акушерки, яка приймала пологи в селах навколо Череповця. Мати виховувала сина одна, жили вони буквально за межею бідності. Через те, що дядько Амосова вважався «ворогом народу», про навчання в медичному інституті годі було й мріяти. Тому Микола після

школи пішов до технікуму. Після трьох років роботи на електростанції він все ж вирішив здавати іспити в Архангельський медичний інститут, підстрахувавшись про всяк випадок – в 1934 р. вступив до Заочного індустріального інституту, де за один семестр пройшов (і здав іспит) весь курс вищої математики.

Закінчив Амосов одночасно обидва інститути з відзнакою. В індустріальному захистив проект свого парового літака. Технічні навички потім стали в нагоді при розробці унікальної медичної апаратури, яка зробила можливими багато проривів в хірургії.

Хірургом Микола Амосов став майже випадково: в Архангельському медичному інституті він хотів вступити в аспірантуру на кафедру фізіології, але місце було лише на кафедрі військово-польової хірургії. За плечима у 26-річного Амосова на той час вже був диплом техника і досвід роботи механіком на електростанції. Інженерія та медицина гармонійно поєднувалися в його житті і зробили з нього непересічного хірурга-конструктора.

Через погано організований навчальний процес в аспірантурі Микола залишив її та поїхав в Череповець, де став працювати ординатором хірургічного відділення міжрайонної лікарні. Одночасно викладав у фельдшерсько-акушерській школі. Але Амосов не встиг звикнути ні до ординаторської роботи в лікарні, ні освоїти азів військово-польової хірургії, як почалася війна. Він став провідним хірургом польового рухомого шпиталю-2266.

Війна, як відмічав Микола Амосов, дала йому багато. Незважаючи на те, що перевантаження, постійні переїзди і необхідність евакуації часто заважали доводити справу до кінця, за цей час він став досвідченим хірургом: міг оперувати на будь-якій частині тіла. Особливо добре йому вдавалося справлятися із пораненнями грудей, суглобів і переломів стегна.

«Ми не дали померти від кровотечі жодному», – згадував Микола Михайлович. До кінця війни він розробив нові методи лікування поранень грудної клітки. А його бригада хірургів зробила понад **40 тисяч операцій**. Війна зробила його хірургом-універсалом, він оперував надзвичайно багато і брався за найтяжчих пацієнтів.

За час війни М. М. Амосов зібрав матеріал для кандидатської

дисертації на тему «Про поранення колінного суглоба», яку захистив у 1948 році. Тоді він працював головним хірургом Брянського обласного відділу охорони здоров'я та одночасно завідував хірургічним відділенням обласної лікарні. Тут, поряд з іншими розділами хірургії, Амосов цілеспрямовано й захоплено займався проблемами грудної хірургії, в той час ще мало розробленими в нашій країні. Він широко й успішно став оперувати при хірургічних та онкологічних ураженнях легень, стравоходу, кардіального відділу шлунка. Результати його операцій були тоді одними з найкращих у Радянському Союзі.

У листопаді 1951 року лікар робить доповідь про свої результати в Київському інституті туберкульозу та грудної хірургії. Директор інституту А. С. Мамолат був вражений його виступом і одразу ж запропонував Амосову очолити клініку грудної

хірургії.

Так у 1952 році молодий хірург переїжджає до Києва (де прожив 49 років), а через рік захищає докторську дисертацію на тему: «Пневмонектомії і резекції легень при туберкульозі».

Але справжнє визнання прийшло до Амосова тоді, коли він став оперувати на серці. У 1955 році вперше в Україні він почав займатися лікуванням серцевих вад.

Згодом Микола Михайлович згадував: *«...на конгресі у Мексиці я вперше побачив операцію на серці з апаратом штучного кровообігу. Дуже захотівся. Оскільки апарат купити було неможливо, розробив власний, який зробили на заводі. Ось тоді й знадобилися мої інженерні знання. Рік експериментували... А в 1959 році вдало прооперували хлопчика з важкою вродженою вадю серця. І далі пішло-поїхало...».*

Разом з колегами Амосов створює апарат штучного кровообігу (АШК), після чого найскладніші операції на серці стали реальністю. Під час подібних медичних втручань серце вміщувалося на долоні хірурга,

тобто всі кровоносні артерії пережималися, при цьому кровообіг в організмі хворого не припинявся. Функцію штучного серця виконував АШК. А в 1962 році після поїздки в США Амосов першим у Союзі вшив своєму пацієнтові штучний клапан зі стулками. Для створення останніх він використовував куплену в Америці нейлонову сорочку.

Популярність і слава цієї людини були вражаючими. У 1960 році, будучи вже відомим хірургом, Микола Михайлович заснував і очолив відділ біологічної кібернетики в Інституті кібернетики Академії наук УРСР. Під його керівництвом було проведено фундаментальні дослідження систем саморегулювання серця, розроблено та побудовано фізіологічні моделі «внутрішнього середовища організму» людини, моделювання на ЕОМ основних психічних функцій і деяких соціально-психологічних механізмів поведінки людини.

У 1963 році М. Амосов першим у Радянському Союзі здійснив протезування мітрального клапана серця, а в 1965 році створює та *вперше в світі* впроваджує у практику антитромботичні протези серцевих клапанів. Загалом, ним було створено ряд нових методів хірургічного лікування пороків серця, оригінальні моделі апаратів штучного кровообігу.

Головне завдання медицини майбутнього Микола Амосов бачив у знаходженні шляхів штучного регулювання організму, у приведенні його у відповідність із заданою програмою. Мрією вченого було створення штучного розуму. За дослідження в області біокібернетики в 1978 році Амосов був удостоєний Державної премії УРСР.

Кар'єра Амосова була б ще більш запаморочливою, якби не його хворе серце, яке також вимагало уваги. Організм чоловіка був сильно зношений, адже крім величезного навантаження хірург докоряв собі за кожну помилку, за кожен смертельний випадок під час операції. У віці 73-х років йому самому знадобилось хірургічне втручання, яке пройшло успішно: вшили стимулятор серця. Амосов знову повернувся до роботи.

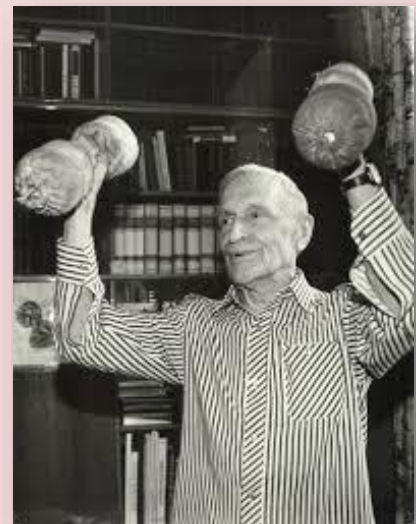
Всі вважали Миколу Михайловича людиною надзвичайно вольовою і сильною. Так і було, але за цими рисами ховалася вразлива, чутлива до чужого болю душа. Він надзвичайно переживав після невдалих операцій. Якось на операційному столі в Амосова померла дівчинка, і це було для нього настільки важким ударом, що він вдома не знаходив собі місця. Несподівано для себе сів за письмовий стіл і записав

все, що пережив того дня. Так «народився» Амосов-літератор, його книжки були настільки щирими й цікавими, що видавалися мільйонними тиражами і успішно розходилися. Амосов написав та видав п'ять книг: «Думки і серце», «Записки з майбутнього», «ППГ-2266», «Книга про щастя і нещастя». Останню книгу «Голоси часів» опублікували до його 85-літнього ювілею і перевели на 30 мов світу.

У 1969 р. Микола Амосов став академіком АН України, потім отримав три державні премії України – за хірургію і кібернетику. У 60 років він був удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці, потім ще були ордени Леніна, Жовтневої революції, і це – не рахуючи чотирьох орденів війни, звання Заслуженого діяча науки.

Микола Михайлович зізнавався, що операції йому снилися майже кожної ночі. І це не дивно – хтось підрахував, що за життя Амосов особисто прооперував понад 6 тисяч пацієнтів – приблизно стільки зараз щороку проводять в київському Інституті серцево-судинної хірургії, створеному Амосовим і названим на його честь. Але невідомо, скільки людей взагалі було врятовано завдяки розробленим ним методикам. Він став не лише засновником вітчизняної кардіохірургії та профільного інституту, а й підготував цілу школу фахівців-кардіохірургів в Україні. Під його керівництвом захищено 35 докторських і 85 кандидатських дисертацій. Він автор близько 400 наукових праць, в тому числі 20 монографій з питань захворювань серця і судин, гнійних захворювань і туберкульозу легенів, проблем біологічної, медичної та психологічної кібернетики.

Оперувати талановитий хірург перестав тільки на порозі 80-річчя. Саме тоді Амосов придумав власний «рецепт» подолання старості – він вирішив, що з віком можна боротися за допомогою сильного збільшення навантажень. Він сам був в першу чергу наочним прикладом того, що фізичні вправи подовжують людське життя, приносять бадьорість і сили, роблять людину більш витривалою і стійкою. Нарешті, створюють в організмі людини запас міцності. Його фізичні вправи склалися з 2500-3000 рухів, половина з яких виконувалася з 5-кілограмовими гирями. Вірний своїм поглядам, за якими подовження життя та його хороша якість залежать від достатньої фізичної активності та вияву творчого потенціалу, академік підтверджував це своїм життєвим прикладом.

Свою систему обмежень і навантажень учений виклав у книзі «Роздуми про здоров'я», тираж якої досяг 7 млн. екземплярів.

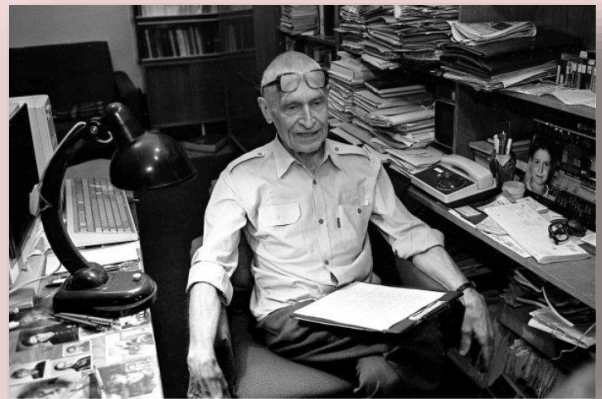
Легендарний хірург, чиїм талантом як і раніше захоплюється весь світ, створив, як виявилось, дуже простий рецепт довголіття людини. В його основу входить всього лише три «інгредієнта»: фізичні вправи, правильне харчування і віра в себе.

Все життя Микола Амосов покладався на свій власний досвід, як справжній вчений, піддавав будь-яке твердження сумніву. Лише перевіривши те чи інше положення експериментальним шляхом, часто на своєму власному досвіді, Микола Михайлович міг з впевненістю сказати: «Згоден, це так».

Але який неочікуваний злий поворот долі – взимку 1998 року стан серця видатного кардіохірурга погіршився. У травні Амосову зробили операцію в Німеччині. Обстеження підтвердило різке звуження аортального

клапана й ураження коронарних артерій. 29 травня німецький професор вшив хірургу біологічний штучний клапан і наклав два аортокоронарних шунта. Операція закінчилася успішно, через три тижні Амосов повернувся додому. Микола Михайлович й надалі демонстрував активний образ життя: користувався увагою суспільства, давав інтерв'ю, писав статті, займався наукою.

Серце вченого зупинилося на 12 грудня 2002 року від обширного інфаркту міокарда. Йому було 89 років.

Микола Амосов часто повторював, що не боїться смерті. Мабуть тому, що йому ніколи було думати про неї. Його думки були постійно про життя...

У 2008 році за результатами опитування громадської думки Амосова було визнано другою людиною, після Ярослава Мудрого, удостоєного звання «великого українця всіх часів». Хіба це не говорить про народну любов до Лікаря з великої літери?

Використані джерела, які знаходяться в фондах НТБ

Амосов, М. Ідеї та ідеали (Уривки з книги: Н. Амосов «Голоса времен») [Текст] / М. Амосов // Вісник НАН України. - 2003. - С. 45-49.

Амосов, Н. М. Книга о счастье и несчастьях: Дневник с воспоминаниями и отступлениями [Текст] / Н. М. Амосов. - Москва : Мол. гвардия, 1984. - 287 с: ил. - (Эврика).

Амосов, Н. М. Книга о счастьях и несчастьях: Дневник с воспоминаниями и отступлениями. Кн. 2 [Текст] / Н. М. Амосов. - Москва : Мол. гвардия, 1990. - 238 с: ил. - (Эврика).

Амосов, Н. М. Мысли и сердце: Повесть [Текст] / Н. М. Амосов. - Москва : Мол. гвардия, 1976. - 319 с. - (Эврика).

Амосов, Н. М. Раздумья о здоровье [Текст] / Н. М. Амосов. - 3-е изд., перераб. и доп. - Москва : Физкультура и спорт, 1987. - 64 с: ил. - (Физкультура и здоровье).

Амосов, Н. М. Страна детства: Сборник [Текст] / Н.М. Амосов, Л. А. Никитина, Д. Д. Воронцов. - Москва : Знание, 1990. - 288 с.

Амосов, Н. М. Регуляция жизненных функций и кибернетика // УСиМ. - 2005. - С. 36-38.

Амосов, М. Кілька принципових питань [Текст] / М. Амосов // Вісник НАНУ. - 2003. - С. 39-42.

Амосов, М. Роздуми над вічними проблемами [Текст] / М. М. Амосов // Вісник НАН України. - 2003. - С. 36-45.

Петухова, Е. Николай Амосов: счастье и страдания хирургии [Текст] / Е. Петухова // Личности. -2014. - № 4. - С. 6-26.

Використані електронні джерела

Амосов Микола Михайлович [Електронний ресурс] // Гордість України : вебсайт. - Електронні текстові дані. - Режим доступу: <http://surl.li/btik>, вільний (дата звернення: 20.03 20). - Назва з екрана.

Амосов Микола Михайлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електронні текстові дані. – Режим доступу: <http://surl.li/btio>, вільний (дата звернення 19.03.20). – Назва з екрана.

Микола Амосов – геніальний хірург, який врятував серця тисяч людей / UATV : вебсайт. – Режим доступу: <https://uatv.ua/mykola-amosov-genialnyj-hirurg-yakuj-vryatuvav-sertsya-tysyach-lyudej-video/>, вільний (дата перегляду 4.04.20). – Назва з екрана.

Нежинская, Татьяна Николай Амосов: больше чем врач! [Электронный ресурс] / Т. Нежинская // BIG KYIV : вебсайт. – Режим доступа: <https://bigkiev.com.ua/nikolaj-amosov-bolshe-chem-vrach/>, свободный (дата просмотра: 19.03 20). – Название с экрана.

Николай Амосов – «украинский Иисус двадцатого столетия» [Электронный ресурс] // Герои Украины: вебсайт. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://heroes.profi-forex.org/ru/amosov-mikola-mihajlovich>, свободный (дата просмотра: 25.03 20). – Название с экрана.

Калининская, Екатерина Хирург против старости: история жизни Николая Амосова [Электронный ресурс] / Е. Калининская // Аргументы и факты AIF.RU : вебсайт. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <https://aif.ru/health/life/>, свободный (дата просмотра: 23.03 20). – Название с экрана.

Матеріал зібрала та впорядкувала

бібліотекар I категорії

*відділу обслуговування навчальною літературою
науково-технічної бібліотеки*

Вінницького національного технічного університету

Педоренко І. А.

